

Vankeuslain uudistamistyöryhmän 7. kokous

Aika To 24.3.2022 klo 9.00-11.30

Paikka Teams

Läsnä Juho Martikainen (pj.)

Annika Finnberg, Hanna Hemminki-Salin (klo 11.00 asti), Riitta Kari, Marjatta Kaurala, Anne Kohvakka, Jussi Korkeamäki (klo 9.30 asti), Petri Laitinen, Merituuli Mähkä (klo 10.10-11.10), Jarkko Nieminen, Anna-Liisa Sandvik (siht.), Minna Saukko, Minna Suni-Anttila (klo 11.00 asti), Paulina Tallroth, Heli Tamminen, Mia Tolvi, Tomi Tuovinen (klo 11.00 asti).

1 SILE-hankkeen vankien kuuleminen (Vankusu)

- Puheenjohtaja kertoi lyhyesti vankien kuulemista lainvalmistelussa valmistelevan projektin etenemisestä.

2 Skype/videotapaamisten käytön laajentaminen

- Työryhmä keskusteli Skype-tapaamisten käytön laajentamisen mahdollisuudesta. Työryhmä kannatti Skype-tapaamisten rajaamista jatkossakin vangin läheisten piiriin.
- Työryhmä toi esiin, että lupamenettelyä olisi syytä keventää tai jopa luopua siitä kokonaan (rinnastus valvottuihin tapaamisiin). Jatkovalmistelussa selvitetään, onko nykyiselle luvanvaraisuudelle tarvetta lainkaan. Käytännön syistä jonkinlainen ajanvaraus tms. on kuitenkin tarpeen. Lisäksi selvitetään tulisiko sääntelyn olla erilainen avolaitoksissa ja suljetuissa vankiloissa. Keskustelua käytiin myös lapsen edun huomioimisesta.
- Skype-tapaamisen valvonta tapahtuu joko henkilökunnan läsnäollessa tai teknisesti. Läsnäoleva henkilökunta voi valvontaa suorittaessa kuulla vangin ja tapaajan välistä keskustelua. Tekninen valvonta käsittää ainoastaan kuvan katselun ja sen tallentamisen eikä mahdollista kuuntelua. Nykylainsäädäntö ei mahdollista kuuntelua ja tallennusta VL 13 luvun 2 §:n 3 momentin perusteella, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä tai tapaajaan liittyvästä perustellusta syytä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi, taikka silloin, kun vanki on sijoitettu varmuusosastolle.
- Työryhmä piti tärkeänä kuuntelun mahdollistamista videotapaamisissa vastaavalla tavalla kuin tavallisissa tapaamisissakin. Asiaa selvitetään ja jatkovalmistellaan siitä lähtökohdasta, että kuuntelu sallittaisiin samoilla edellytyksillä kuin tavallisissakin tapaamisissa. Muita valvontaan liittyviä sääntelytarpeita ei tullut keskustelussa esille.
- Keskustelussa tuli esille vankiloitten epäyhtenäiset valvontakäytännöt. Työryhmä katsoi, että pikemminkin tarvitaan parempaa Rikosseuraamuslaitoksen sisäistä ohjeistusta siitä, milloin ja miten Skype-tapaaminen tulee keskeyttää. Esimerkkinä tapaus, jossa tapaaja toi keskusteluun mukaan muita henkilöitä. Vangille ei voitu määrätä kurinpitörajoitusta, koska hänellä ei ollut tahallisuutta asiaan. Vankiloille annettavassa ohjeistuksessa tulisi huomioida lasten asema ja näkökulma. Erilliset ohjeet lapsiystävällisiin videotapaamisiin on laadittu yhteistyössä Risen, Kanta-Hämeen perhetyön ja Kritsin lapsi- ja perhetyön kanssa: <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2021/05/Vinkeja-lapsiystavallisiin-videopuheluihin.pdf>

- Skype-tapaamisten käytön laajentaminen ei saa johtaa valvottujen tapaamismahdollisuuksien vähenemiseen. Keskusteltiin Rikosseuraamuslaitoksen resursseista järjestää sekä nykyinen määrä valvottuja tapaamisia, että enenevässä määrin Skype-tapaamisia. Muutamissa vankiloissa on haasteita järjestää riittävästi Skype-tapaamisia nykyisilläkään resursseilla. Skype-tapaamisten valvonnan tiukkuus ja laatu voivat vaihdella laitoksittain. Resurssitilanne ja vankiloiden erilaiset käytännöt johtavat siihen, etteivät vangit ole yhdenvertaisessa asemassa. Todettiin, että asiaan liittyvät resurssitarpeet tulisi arvioida ja saattaa tekeillä olevaan oikeudenhoidon selontekoon.
- Jos valvomaton tapaaminen perutaan, se voidaan muuttaa valvotuksi. Keskustelussa ehdotettiin, että peruutettu valvomaton tapaaminen voitaisiin muuttaa Skype-tapaamiseksi. Selvitetään asiaa jatkovalmistelussa.

3 Pysyvä tartuntatautisääntely vankiloissa – toimintojen, tapaamisten ja poistumislupien rajoittaminen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi

- Vankeuslaissa ei ole pysyviä säännöksiä, jotka mahdollistaisivat yleisesti toimintojen, tapaamisten ja poistumislupien rajoittamisen tai keskeyttämisen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Apulaisoikeusasiamies on koronatoimenpiteitä koskeneessa ratkaisussaan käsitellyt asiaa.
- Keskusteltiin koronakokemuksista vankeuden täytäntöönpanossa ja vankien terveydenhuollossa. Esille tullutta:
  - o Sääntelyssä tulisi olla työkalut, joilla suojataan korkeasti sairastavien henkilöiden terveyttä ja huomioidaan terveydenhuollon kantokyky.
  - o Pandemian alussa ei ollut saatavilla tietoa taudin vaarallisuudesta. Näin ollen ei ollut myöskään saatavilla arviota taudin vaarallisuudesta vankilaolosuhteissa. Viranomaistoiminnassa ei kuitenkaan voida ottaa riskiä siitä, että jätetään toimimatta.
  - o Käskyjen ja kehotusten noudattamista koskevan sääntelyn varassa voi olla vaikea toimia. Tapaajille tulisi voida asettaa edellytyksiä, esimerkiksi velvoittaa maskin käyttöön.
  - o Vankien velvoittaminen maskin käyttöön tulisi myös arvioida.
  - o Väliaikaislakien hankaluutena on se, että tilanteeseen täysin sopivien säännösten laatiminen vaatii aikaa. Muuttuvassa epidemiatilanteessa tilanne voi mennä ohitse.
  - o Rajoituksia voi olla tarpeen toteuttaa hyvinkin nopealla aikataululla.
  - o Pysyvässä sääntelyssä voidaan todeta selkeästi, jos tiettyjä ei ole mahdollista rajoittaa lainkaan, esimerkkinä lasten tapaamiset. Näin ollen rajoituksia ei vahingossakaan kohdennettaisi asioihin, joita ei missään nimessä tulisi rajoittaa.
  - o Lukuisten karanteenien ja eristämisten toteuttaminen erityisesti avolaitoksissa on haasteellista.
  - o Tartuntatautilaki on suunniteltu tilanteisiin, joissa epidemia esiintyy maantieteellisesti rajatulla alueella. Nykyisellään se ei sovellu pandemiatilanteisiin.
  - o Vangit ottavat rokotuksia muuta väestöä selväksi vähemmän. Suurella osalla ei myöskään ole tietämystä terveysasioista. Vangit voivat helposti kiistää viranomaisilta tulevan tiedon ja ohjeistuksen ja tähän voi vaikuttaa myös ryhmäpaine.
- Todettiin, että perusoikeuspunninta on aivan keskeisessä asemassa. Haasteena on, että pysyvissä säännöksissä pitäisi mahdollistaa harkintavallan käyttö ja kyky reagoida epidemiatilanteen muuttumiseen (muuttunut tilanne uuden harkinnan pohjaksi). Toisaalta säännösten tulee olla hyvin tarkkarajaisia, täsmällisiä ja toimivaltuuksien yksiselitteisiä. Keskusteltiin siitä, pystytäänkö pysyvää lainsäädäntöä laatimaan sellaiseksi, että se vastaisi tuleviin haasteisiin, jotka eivät ole ennakoitavissa? Täsmällisen sääntelyn vaatimus voi helposti johtaa liian kasuistiseen sääntelyyn. On haastavaa luoda ennakkolista sääntelyä, kun ei ole tiedossa millainen seuraava tartuntatautil tilanne on.
- Edellä mainituista haasteista huolimatta työryhmä kannatti pysyvää sääntelyä, joka ottaisi tartuntatautil tilanteet huomioon. Keskustelussa tuotiin kuitenkin esiin, että tällaisen sääntelyn sovittaminen yhteen perustuslaillisten reunaehtojen kanssa on haastavaa.
  - o Työryhmä katsoi, että rajoitusten tulisi kohdistua tapaamisiin, poistumislupiin ja toimintoihin, poissulkien oikeus tavata lapsia, alaikäisten vankien tapaamisoikeudet ja erittäin tärkeästä syystä myönnettävä poistumislupa. Lisäksi siviilityö- ja pintoluvat tulisi ottaa paremmin huomioon rajoituksissa. Suhde muutoksenhakusääntöksiin tulisi miettiä tarkkaan, myös se tehdäänkö yksittäisiä päätöksiä vai kollektiivinen yleispäätös.

- Jatkovalmistelussa tulee selvittää vaihtoehtoja kategorisille rajoituksille. Kyse ei voi olla vain kategorisista kielloista, vaan rajoitustoimenpiteisiin tarvitaan porrastus (ensisijaisesti tapaamisia, poistumislupia ja toimintoja supistettaisiin/vähennettäisiin ja kokonaan lakkauttaminen olisi mahdollista vasta tämän jälkeen, jos se olisi välttämätöntä). Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta etenkin oikeus tapaamisiin on hyvin vahva, jolloin kynnys rajoittamiseen tulee olla korkea. Oikeus osallistua toimintoihin on myös vahva. Poistumisluvat lienevät hieman kevyimmin perustein rajoitettavissa. Rajoittamisen kynnykset on mietittävä asiakohdittain (mitkä toimenpiteet puuttuvat vankien oikeuksiin eniten ja mitkä vähiten).
- Jatkovalmistelussa selvitetään suojainten käyttöön velvoittaminen ja sen edellytykset.
- STM:ssä on käyty keskustelua tartuntatautilain uudistamisesta. On myös mahdollista, että erillisen pandemialainsäädännön valmistelu alkaa. STM:n aikataulu ei ole vielä tiedossa. Vankeuslain tulevan pysyvän tartuntatautisääntelyn valmistelussa on syytä edetä konkreettisemmin vasta, kun STM:n suunnitelmat ovat selvillä. Lisäksi huomioon on otettava OM:ssä on alkanut valmiuslainsäädännön uudistaminen.
- Yhteenvetona: jatkovalmistelussa selvitetään mahdollisuus säätää pysyvät säännökset vankiloissa tehtävistä rajoituksista tartuntataudin leviämisen torjumiseksi. Aikataulu ja eteneminen tulee kuitenkin suhteuttaa STM:n mahdolliseen lainvalmistelutyöhön.

4 Päiväjärjestyksestä poikkeaminen normaalioloissa

- Vankeuslaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla toimintojen tai vapaa-ajantoimintojen järjestäminen voitaisiin väliaikaisesti keskeyttää tavallisissa olosuhteissa. Lainsäädäntö mahdollistaa yksittäisten vankien poistamisen toiminnoista tai vapaa-ajan toiminnoista tietyin perustein. Koko vankilaa tai koko osastoa koskevasta keskeytyksestä ei ole säädetty (ns. vankilan yövalmiuteen laitto). Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on useissa ratkaisuisaan kiinnittänyt asiaan huomiota tilanteissa, joissa toimintoja on rajoitettu esimerkiksi henkilökunnan riittävyyden tai noro-virus-epidemian vuoksi. EOA on pitänyt lainsäädäntöä puutteellisena.
- Puheenjohtaja totesi, ettei resurssien puute voi olla perusteena päiväjärjestyksestä poikkeamiselle. On kartoitettava, onko olemassa muita, esimerkiksi turvallisuuteen liittyviä perusteita, joiden nojalla päiväjärjestyksessä poikkeaminen voisi olla mahdollista.
- Keskustelussa tuli esille, että kyse on kokonaisuuden huomioimisesta. Vaikka resursseja olisikin riittävästi, henkilökunnan sairastumis- ja koulutustilanteissa saattaa olla tarpeen rajata toimintoja joksikin aikaa, jotta turvallisuudesta voidaan vastata. Keskustelussa mainittiin vahvasti osastoidut suljetut laitokset, joissa valvontahenkilökuntaa tarvitaan paljon. Ajoittain voi olla tarpeen siirtää toiminnoista työpuolen henkilökunta valvontatehtäviin, jolloin työtoimintaa ei voida toteuttaa. Henkilökunnan vähäisyys muodostaa tällöin turvallisuusuhan.
- Työryhmässä esitettiin toive, että normaalioloissa päiväjärjestyksestä voitaisiin poiketa ja sitä koskevista perusteista säädettäisiin. Kuitenkaan muita kuin viime kädessä resurssisidonnaisia perusteita ei tullut tässä tilanteessa esille. Vankeihin kohdistuvia konkreettisia uhkia tuli esille vähän. Esimerkkinä mainittiin, että osastolla tapahtuneen tappelun johdosta on asian selvittämisen ja tutkinnan ajaksi jouduttu laittamaan ko. osasto kiinni. Toisena esimerkkinä tilanne, kun osaston ilmapiiri on tulenarka ja eskaloitumisen välttämiseksi joudutaan osasto sulkemaan.
- Sovittiin, että jatkovalmistelussa selvitetään ovatko esitetyt perusteet sellaisia, että sääntely voidaan laatia.

5 Seuraava kokous huhtikuussa

Työryhmän 27.4. klo 9.00-11.30 Teamsilla. Kokouksen aiheet ovat:

- Vankilaan sisäänoton rajoittaminen vankiluvun tasoittamiseksi ja asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Kuullaan asiantuntijoina täytäntöönpanojohtaja Niina Kallio-Nordlund (Rise täytäntöönpanoyksikkö) ja täytäntöönpanopäällikkö Sakari Haataja (ORK)
- Vangin sitominen vähimmäissäännöissä
- Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen